

Innhold

Del 1 Innledning

1 Intensivsykepleierens målgruppe og arbeidssted	29
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Intensivsykepleierens målgruppe	29
Akutt og kritisk sykdom	30
<i>Akutt sykdom</i>	30
<i>Kritisk sykdom</i>	30
<i>Å vurdere alvorlighetsgraden av pasientens sykdom</i>	31
<i>Stress</i>	31
Den gamle intensivpasienten	33
<i>Aldringsprosessens konsekvenser for grunnleggende behov ved akutt og/eller kritisk sykdom</i>	34
Intensivsykepleierens arbeidssted	37
<i>Intensivavdeling</i>	37
<i>Overvåkingsavdeling</i>	38
<i>Intermediæravdeling</i>	38
<i>Postoperativ avdeling</i>	39
<i>Dagkirurgisk avdeling</i>	39
Sykepleiesituasjoner i intensivsykepleien	39
<i>Akutsituasjoner</i>	39
<i>Problematiske situasjoner</i>	40
<i>Problemidentifiserende situasjoner</i>	40
Referanser	41
2 Intensivsykepleierens funksjon og ansvar	43
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Intensivsykepleiens historie	44
<i>Utviklingen av kirurgi og anestesi</i>	44
<i>Utviklingen av behandling av koronar hjertesykdom</i>	44
<i>Utviklingen av respiratoren</i>	45

<i>Kontinuerlig overvåking av pasienten</i>	45
Intensivsykepleiens fokus	45
<i>Rehabilitering</i>	47
<i>Forebygging</i>	51
<i>Behandling</i>	56
<i>Lindring</i>	59
<i>Undervisning og veiledning</i>	60
<i>Forskning og kvalitetsarbeid</i>	61
<i>Administrasjon og ledelse</i>	63
Intensivsykepleie – spesialisert kompetanse i klinisk sykepleie	65
Referanser	68

Del 2 Generelle problemer og behov hos akutt og/eller kritisk syke pasienter

3 Pasientens psykososiale behov	77
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Psykososiale konsekvenser av å være akutt og/eller kritisk syk.....	78
<i>Utrygghet og angst</i>	80
<i>Sårbarhet</i>	81
<i>Fremmedgjøring</i>	81
<i>Avhumanisering</i>	82
<i>Isolasjon</i>	83
<i>Lidelse</i>	83
Å mestre psykisk stress og pasientrollen ved akutt og/eller kritisk sykdom.....	84
Observasjon og klinisk vurdering av psykiske forhold.....	87
Å observere og vurdere pasientens psykiske tilstand.....	87
Å observere og vurdere utvikling av delirium	90
Å observere og vurdere postoperativ kognitiv svikt	90
Kunnskap om pasientens tidligere traumatiske opplevelser.....	90
Å ivareta pasientens psykososiale behov.....	92
Intervensjoner som kan fremme kognitiv kontroll	92
Intervensjoner som kan fremme instrumentell kontroll	98
Intervensjoner som kan fremme emosjonell kontroll	110
Referanser	116
4 Pårørende	124
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Pårørendes opplevelser og behov	125
Intervensjoner for å ivareta pårørendes behov	127
<i>Kartlegging av pårørendes behov</i>	128
<i>Familiefokusert omsorg</i>	128

<i>Gjensidig respekt</i>	130
<i>Samarbeid</i>	130
<i>Informasjonsdeling</i>	133
<i>Deltakelse</i>	135
<i>Støtte til pårørende</i>	135
Å gi omsorg til barn og ungdom som pårørende	136
<i>Gjensidig respekt</i>	137
<i>Samarbeid og støtte</i>	137
<i>Å dele informasjon</i>	138
<i>Deltakelse</i>	139
Referanser	140
5 Personlig hygiene og velvære	145
<i>Tove Gulbrandsen og Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Øyestell.....	146
<i>Spesielle forhold hos pasienten</i>	146
<i>Konsekvenser for pasienten</i>	146
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	147
Munnstell.....	147
<i>Spesielle forhold hos pasienten</i>	148
<i>Konsekvenser for pasienten</i>	148
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	149
Hudpleie	153
<i>Ulike hudtyper</i>	153
<i>Hudens bakterieflora og pH</i>	154
<i>Spesielle forhold hos pasienten</i>	154
<i>Konsekvenser for pasienten</i>	155
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	156
Forebygging av trykksår	160
<i>Klassifisering av trykksår</i>	161
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	161
Behandling av forhøyet kroppstemperatur	164
<i>Feber</i>	164
<i>Hypertermi</i>	166
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	167
Berøring.....	171
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	173
Referanser	175
6 Smertelindring	180
<i>Tove Gulbrandsen</i>	
Smerter.....	181
<i>Regulering av smerte</i>	182
<i>Ulike typer smerte</i>	184

<i>Akutte smerter kan bli kroniske</i>	185
<i>Mestring og opplevelse av smerter</i>	186
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	187
<i>Kartlegging og vurdering av smerter</i>	187
<i>Sykepleierens evalueringsmetoder</i>	190
<i>Medikamentell smertelindring</i>	190
<i>Ikke-medikamentell smertelindring</i>	196
Referanser	199
7 Sedasjon	203
<i>Tove Gulbrandsen</i>	
Sedasjonsnivåer	204
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	207
<i>Legemidler til sedasjon</i>	208
<i>Observasjon og vurdering av pasientens grunnleggende behov</i>	211
<i>Observasjon av pasientens sedasjonsnivå</i>	213
<i>Daglig oppvåkning</i>	214
<i>Bruk av protokollstyrt sedasjon</i>	216
Referanser	217
8 Ernæring	220
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Spesielle forhold hos pasienten	221
<i>Funksjonssvikt og redusert mulighet for oralt matinntak</i>	221
<i>Pasientens metabolske tilstand ved kirurgi, traume og kritisk sykdom</i>	222
Konsekvenser av feil- og underernæring	223
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	224
<i>Vurdering av pasientens ernæringsbehov</i>	225
<i>Vurdering av ernæringsmessig risiko</i>	228
<i>Pasientens energibehov</i>	229
<i>Spesielle hensyn hos langvarig underernærte pasienter</i>	231
Ernæringskomponenter	232
<i>Væske</i>	232
<i>Karbohydrater</i>	234
<i>Fett</i>	235
<i>Proteiner og aminosyrer</i>	235
<i>Vitaminer</i>	236
<i>Elektrolytter og sporstoffer</i>	236
<i>Immunstimulerende næringsstoffer</i>	239
Administrering av ernæring	239
<i>Ernæring per os</i>	240
<i>Enteral ernæring</i>	241
<i>Parenteral ernæring</i>	250
<i>Overgangsformer</i>	254
<i>Pasientopplevelser ved forbigående tap av oralt mat- og væskeinntak</i>	255

Kunnskapsbaserte retningslinjer og ernæringsprotokoller	255
<i>Faglige retningslinjer</i>	255
<i>Ernæringsprotokoller</i>	255
Referanser	256
9 Infeksjonskontroll	260
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Spesielle forhold hos pasienten	261
Spesielle forhold i intensivavdelinger	261
Intervensjoner for å forebygge infeksjoner	262
<i>Forebygging av kontakt- og inokulasjonssmitte</i>	262
<i>Forebygging av luftsmitte</i>	265
<i>Forebygging av vehikkelbåren smitte</i>	265
<i>Tilstrekkelig bemanning</i>	265
<i>Unngå blanding av ulike pasientkategorier</i>	266
<i>Rask mobilisering og god personlig hygiene hos pasienten</i>	266
<i>Bevisst bruk av histamin-H₂-blokkere og antibiotika</i>	266
<i>Enteral ernæring</i>	266
<i>Forebygging av hyperglykemi</i>	266
<i>Probiotika</i>	266
<i>Bruk av sølvbelagte katetre og trakealtuber</i>	267
<i>Bruk av privat mobiltelefon</i>	267
<i>Avdelingens utforming og interiør</i>	267
Observasjon og vurdering av tegn til infeksjon	267
Referanser	269
10 Delirium	272
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Årsaker til delirium.....	272
<i>Symptomer og konsekvenser for pasienten</i>	273
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	276
<i>Forebygging av delirium</i>	277
Behandling av delirium.....	280
Delirium tremens	283
Referanser	284
11 Transport av intensivpasienter	287
<i>Tove Gulbrandsen</i>	
Spesielle forhold og konsekvenser for pasienten.....	288
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	290
<i>Transport innad i sykehus</i>	290
<i>Transport mellom sykehus</i>	291
Referanser	294

12 Utskrivning fra intensivavdeling	296
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Overføring til sengepost.....	296
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	297
Oppfølging av pasienten på sengepost	299
<i>Pasientens problemer etter overføring til sengepost</i>	300
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	301
Oppfølging av pasienten etter utskrivning fra sykehuset.....	303
<i>Pasientens problemer etter utskrivning fra sykehuset</i>	303
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	304
Referanser	307
13 Livets slutfase	311
<i>Tove Gulbrandsen</i>	
Fra å være intensivpasient til å være døende.....	311
<i>Fysiologiske endringer hos den døende intensivpasienten</i>	314
<i>Psykiske reaksjoner hos den døende intensivpasienten og hans pårørende</i>	315
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	316
<i>Å møte den døendes ulike behov</i>	318
<i>Å ivareta pasientens behov for lindrende sedasjon</i>	319
<i>Å møte sorg og fortvilelse</i>	321
<i>Å ivareta informasjon til pasient og pårørende</i>	324
Referanser	325
14 Organdonasjon	329
<i>Käthe Meyer</i>	
Indikasjoner for å være organgiver	331
Skifte av fokus – fra intensivpasient til potensiell avdød organgiver	332
Ivaretagelse av pårørende	333
Tverrfaglig samarbeid.....	334
<i>Kontakt med transplantasjonssenteret</i>	334
Dødsdiagnostisering	334
<i>Klinisk diagnostisering</i>	335
<i>Undersøkelse av hjernens elektriske aktivitet</i>	335
<i>Røntgenundersøkelse</i>	335
Organbevarende behandling.....	336
<i>Monitorering av en potensiell organgiver</i>	336
Avslutning av behandling.....	340
Situasjoner der det kan være vanskelig å ta opp spørsmålet om organdonasjon.....	342
Autonomi – rett til å bli spurt.....	342
Ansvar for å ta opp temaet organdonasjon.....	343
Avskjed.....	343
Organuttaket.....	344

Stell av den døde.....	344
Ettersamtale med pårørende	344
Referanser	345

Del 3 Monitorering

15 Metoder for systematisk observasjon og vurdering av pasientens vitale funksjoner og grunnleggende behov .....

Dag-Gunnar Stubberud

Referanser	354
------------------	-----

16 Pulmonal monitorering .....

Jon Bakkelund og Bernt Henrik Thorsen

Pulsoksymetri	355
Bruksområder for pulsoksymetri	357
Plassering av pulsoksymeteret	357
Feilkilder ved bruk av pulsoksymetri	358
Transkutan oksygen- og karbondioksidmåling	359
Måling av endetidal karbondioksidkonsentrasjon	359
Blodgassanalyser	361
Ulike prøvetakingsmetoder for blodgasser	361
Respiratoriske og metabolske syre-base-forstyrrelser	365
Gamble-diagrammet	367
Referanser	369

17 Kardiovaskulær monitorering og hemodynamisk overvåking.....

Anne Eikeland, Marit Gimnes og Helle Madsen Holm

EKG-overvåking	372
Blodtrykkovervåking	374
Overvåking av sentralt venetrykk	375
Overvåking med pulmonalarteriekateter	377
Overvåking med PiCCO-kateter	379
Ikke-invasive metoder for måling av hjertefunksjon og hemodynamiske parametere	379
Ekkodopplerundersøkelse av hjertet	380
Øsofageal dopplerundersøkelse	380
Transøsofageal ekkokardiografi	380
Litiumdilusjon	380
Overvåking av intraabdominalt trykk	380
Måling av intraabdominalt trykk	383
Referanser	384

Del 4 Intensivsykepleie til spesielle pasientgrupper

18 Respirasjonssvikt	389
<i>Jon Bakkelund og Bernt Henrik Thorsen</i>	
Shunt- og dødromsventilasjon	390
<i>Shuntventilasjon</i>	391
<i>Respiratorisk dødromsventilasjon</i>	392
Akutt luftveisobstruksjon	394
Atelektase	395
Pneumoni	395
Pleuravæske	396
Thoraxskader	396
<i>Pneumothorax</i>	396
<i>Hemothorax</i>	398
Akutt alvorlig astma	398
Kronisk obstruktiv lungesykdom (kols)	401
<i>Eksaserbasjon av kols</i>	403
<i>Hyperinflasjon, «air trapping», auto-PEEP og dynamisk kompresjon ved forverring av kroniske obstruktive lungesykdommer</i>	404
Akutt lungesviktsyndrom	405
Lungeemboli	407
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	409
<i>Observasjon og klinisk vurdering av respirasjonen</i>	409
<i>Sikring av frie luftveier</i>	416
<i>Oksygenbehandling</i>	426
<i>Leiring og mobilisering av pasienten</i>	430
<i>Behandling med positivt luftveistrykk</i>	439
<i>Thoraxdrenasje</i>	440
<i>Medikamentell behandling av akutte lungesykdommer</i>	446
<i>Bronkoskopi</i>	450
<i>Måleparametere for kliniske enheter</i>	451
Referanser	452
19 Ikke-invasiv overtrykksventilering	458
<i>Jon Bakkelund og Bernt Henrik Thorsen</i>	
Indikasjoner og kontraindikasjoner for overtrykksventilering via maske	459
Administrering av PEEP ved overtrykksventilering	459
<i>Innstilling av PEEP</i>	461
<i>Auto-PEEP</i>	461
Kontinuerlig positivt luftveistrykk, CPAP	461
Tofaset (bifasisk) positivt luftveistrykk, BiPAP	463
<i>Indikasjoner for bruk av BiPAP</i>	464
<i>Tilpasning av BiPAP</i>	464
<i>Avvenningsfasen</i>	465
Tilpasning og kontroll av maske	465

Oppstart av overtrykksventilering via maske.....	466
Observasjon og klinisk vurdering av pasienter som behandles med ikke-invasiv overtrykksventilering	468
Referanser	468
20 Respiratorbehandling	470
<i>Jon Bakkelund og Bernt Henrik Thorsen</i>	
Indikasjoner for respiratorbehandling.....	471
Vurdering av om pasienten skal respiratorbehandles	472
Intubering	473
<i>Forberedelse av pasienten .....</i>	<i>473</i>
<i>Endotrakeal intubering.....</i>	<i>474</i>
<i>Trakeotomi .....</i>	<i>477</i>
<i>Cuff.....</i>	<i>479</i>
Respiratorens innstillinger	481
<i>Minuttvolumet.....</i>	<i>482</i>
<i>Luftveistrykket .....</i>	<i>482</i>
<i>Forholdet mellom inspirasjon og ekspirasjon.....</i>	<i>482</i>
<i>Okklusjonstrykket.....</i>	<i>483</i>
<i>Automatisk tubekompensasjon (ATC).....</i>	<i>483</i>
Respiratorens ulike ventileringsfunksjoner	484
<i>Kontrollert ventilering .....</i>	<i>484</i>
<i>Spontan ventilering.....</i>	<i>486</i>
<i>Kombinert ventilering .....</i>	<i>487</i>
Respiratorens alarmfunksjoner.....	488
Respiratorens arbeidstrykk og gassforsyningsystemer.....	489
Triggerfunksjoner	489
<i>Trykktriggering.....</i>	<i>489</i>
<i>Flowtriggering.....</i>	<i>489</i>
Respiratorens standardinnstillinger	489
Observasjoner og kliniske vurderinger av pasienter som respiratorbehandles.....	492
Respiratorbehandling ved astma og kols.....	492
<i>Valg av endotrakealtube til pasienter med astma og kols .....</i>	<i>492</i>
<i>Behandlingsprinsipper ved akutt astmaanfall.....</i>	<i>492</i>
<i>Behandlingsprinsipper ved kols.....</i>	<i>493</i>
<i>Komplikasjoner hos pasienter med astma og kols som blir overtrykksventilert.....</i>	<i>494</i>
<i>Ekstubering av pasienter med astma og kols .....</i>	<i>494</i>
Respiratorbehandling ved akutt lungenesviktsyndrom, ARDS	495
Lungerekruttering.....	496
Manuell ventilering av lungene.....	497
<i>Manuell ventilering med maske .....</i>	<i>498</i>
<i>Manuell ventilering av intuberte pasienter .....</i>	<i>498</i>
Fukting av gass og oppvarming av luftveier	499
<i>Varmtvannsfuktere .....</i>	<i>500</i>
<i>Varme- og fuktvekslende filtre (HME-filtre) .....</i>	<i>500</i>
<i>Bobleammer .....</i>	<i>502</i>

Avvenning fra respirator	502
<i>Vurdering om avvenning fra respiratorbehandling</i>	503
<i>Perioden mellom full respiratorbehandling og aktiv avvenning</i>	503
<i>Avvenning av pasienter som har vært respiratorbehandlet under ett døgn</i>	505
<i>Avvenning av pasienter som har vært respiratorbehandlet lenger enn ett døgn, men under tre døgn</i>	506
<i>Avvenning av pasienter som har vært respiratorbehandlet lenger enn tre døgn</i>	506
<i>Avvenningsplan</i>	506
<i>Egenrespirasjonstest</i>	508
<i>Plutselig stagnasjon eller tilbakeskritt</i>	508
<i>T-stykke</i>	509
<i>Trak-vent</i>	510
<i>Taleventil</i>	510
<i>Fenestrert trakeostomitube</i>	511
Ekstubering	512
<i>Planlagt ekstubering</i>	512
<i>Tiltak ved ikke-planlagt ekstubering</i>	514
Hygieniske tiltak ved bruk av respirasjonsstøttende utstyr	515
<i>Skifte- og rengjøringsrutiner for respiratorutstyr</i>	515
Komplikasjoner ved respiratorbehandling	516
<i>Negative pasientopplevelser</i>	516
<i>Asynkroni mellom pasient og respirator</i>	516
<i>Lungeskader</i>	517
<i>Muskelatrofi</i>	517
<i>Ventrikelaspirasjon</i>	518
<i>Ventilatorassosiert pneumoni (VAP)</i>	519
<i>Sirkulasjonsforstyrrelser</i>	520
<i>Gastrointestinale forstyrrelser</i>	521
Alternativer til konvensjonell respiratorbehandling	522
<i>Negativt trykk-ventilasjon</i>	522
<i>Extracorporeal membrane oxygenation</i>	522
<i>Extracorporeal carbon dioxide removal</i>	523
<i>Uavhengig lungeventilering</i>	523
<i>Nitrogenoksid</i>	524
<i>High frequency ventilation</i>	524
<i>High frequency oscillatory ventilation</i>	525
Referanser	525
21 Sirkulasjonssvikt	534
<i>Anne Eikeland, Marit Gimnes og Helle Madsen Holm</i>	
Generelle observasjoner og kliniske vurderinger ved sirkulasjonssvikt	534
<i>Sirkulasjon</i>	535
<i>Respirasjon</i>	537
<i>Bevissthet</i>	538
<i>Eliminasjon</i>	538
Aktuelle legemidler ved sirkulasjonssvikt	538

Akutt koronarsyndrom	539
<i>Ustabil angina pectoris (UAP) og non-ST-elevasjonsmyokardinfarkt (NSTEMI)</i>	540
Akutt hjerteinfarkt (STEMI)	541
«Tid er myokard»	545
Revaskularisering	545
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov ved akutt koronarsyndrom	548
Respirasjon	549
Sirkulasjon	549
Velvære	550
Aktivitet, søvn og hvile	551
Psykososiale behov	552
Akutt hjertesvikt	552
Akutt lungeødem	556
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov ved akutt hjertesvikt	556
Respirasjon	557
Sirkulasjon	557
Eliminasjon	559
Ernæring	560
Aktivitet, søvn og hvile	560
Velvære	560
Psykososiale behov	560
Hjertearytmier	561
Forstyrrelser i sinusknutens impulsdannelse	561
Arytmi med impulsdannelse utenfor sinusknuten	562
Arytmier på grunn av blokk	565
Spesielle behandlingsformer ved hjertearytmier	566
Infeksiøse tilstander	566
Endokarditt	566
Myokarditt	567
Perikarditt	568
Hjertekirurgi	568
Hjerte-lunge-maskin (HLM)	569
Ulike tilstander som krever kirurgisk behandling	570
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov ved hjertekirurgi	572
Respirasjon	572
Sirkulasjon	573
Bevissthet	576
Eliminasjon	576
Velvære	577
Hygiene og infeksjonskontroll	577
Sjokktilstander	577
Hypovolemisk sjokk	578
Kardiogent sjokk	580
Distributive sjokk	580
Obstruktivt sjokk	582
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov ved sjokk	582

<i>Respirasjon</i>	583
<i>Sirkulasjon</i>	583
Hjertestans	585
<i>Avansert hjerte-lunge-redning</i>	586
<i>Behandling med mild hypotermi ved hjertestans</i>	590
<i>Pårørende til stede ved resuscitering</i>	593
Assistert sirkulasjon	595
<i>Pacemaker</i>	595
<i>Implanterbar defibrillator</i>	598
Referanser	599
22 Mekanisk sirkulasjonsstøtte	606
<i>Gro Sørensen og Helle Madsen Holm</i>	
Mekanisk sirkulasjonsstøtte for korttidsassistanse	607
<i>Aortaballongpumpe</i>	607
<i>Aksialpumpe</i>	609
<i>Ekstrakorporal membranoksygenering</i>	610
<i>Ventricular assist device</i>	614
Mekanisk sirkulasjonsstøtte for langtidsassistanse.....	615
Varig behandling med mekanisk sirkulasjonsstøtte.....	616
Referanser	616
23 Akutt nyreskade	618
<i>Tove Gulbrandsen</i>	
Prerenal akutt nyreskade	619
Renal akutt nyreskade.....	619
Postrenal akutt nyresvikt	620
Symptomer og konsekvenser for pasienten	620
<i>Økning av nitrogenholdige avfallsstoffer</i>	620
<i>Elektrolyttforstyrrelser</i>	621
<i>Endringer i urinutskillingen</i>	621
<i>Opphoping av legemidler</i>	621
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov i predialysefasen.....	621
<i>Sirkulasjon</i>	622
<i>Respirasjon</i>	622
<i>Bevissthet</i>	623
<i>Eliminasjon</i>	623
<i>Ernæring</i>	624
<i>Personlig hygiene og velvære</i>	625
Nyreerstattende behandling (dialysefasen).....	625
<i>Prinsipper ved nyreerstattende behandling</i>	626
<i>Dialysefilteret</i>	626
<i>Teknikker for nyreerstattende behandling</i>	627
<i>Dialysevæske</i>	629
<i>Dialysemaskinen</i>	630

<i>Dialysekateter</i>	631
<i>Gjennomføring av nyreerstattende behandling</i>	632
<i>Forebygging av blodsmitte</i>	636
<i>Komplikasjoner ved dialysebehandling</i>	636
Peritonealdialyse	639
<i>Prinsipper</i>	640
<i>Gjennomføring av peritonealdialyse</i>	640
<i>Komplikasjoner ved peritonealdialyse</i>	640
Referanser	641
24 Akutt leversvikt	644
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Konsekvenser for pasienten	645
<i>Ødeleggelse av leverens fysiologiske funksjoner</i>	645
<i>Forandringer i pasientens enzymverdier</i>	645
<i>Forandringer i pasientens metabolisme</i>	645
<i>Utvikling av encefalopati</i>	646
<i>Hjerneødem og forhøyet intrakranielt trykk</i>	646
<i>Respirasjonssvikt</i>	646
<i>Sirkulasjonssvikt</i>	646
<i>Koagulasjonsforstyrrelser og blødninger</i>	647
<i>Nedsatt infeksjonsforsvar</i>	647
<i>Nyresvikt</i>	647
<i>Elektrolyttforstyrrelser</i>	647
<i>Akutt pankreatitt</i>	647
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	647
<i>Respirasjon</i>	648
<i>Sirkulasjon</i>	648
<i>Bevissthet</i>	650
<i>Eliminasjon</i>	650
<i>Ernæring</i>	651
<i>Hygiene og infeksjonskontroll</i>	652
Referanser	653
25 Endokrin svikt	655
<i>Grethe Abusdal og Tove Gulbrandsen</i>	
Diabetisk ketoacidose	655
<i>Symptomer og konsekvenser for pasienten</i>	656
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	658
Hyperosmolært ikke-ketotisk syndrom	662
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	662
Hypoglykemi ved diabetes mellitus	663
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	664
Thyreoidesykdommer	666
<i>Hypertyreose og tyreotoksisk krise</i>	666

<i>Hypotyreose og myksødem</i>	669
Hyperparatyreose og hyperkalsemi	672
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	673
Akutt binyrebarksvikt	674
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	674
Referanser	676
26 Akutt pankreatitt	679
<i>Tove Gulbrandsen</i>	
Symptomer og konsekvenser for pasienten	682
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	683
<i>Respirasjon</i>	683
<i>Sirkulasjon</i>	684
<i>Eliminasjon</i>	685
<i>Ernæring</i>	686
<i>Velvære</i>	687
Referanser	687
27 Sepsis	690
<i>Dag-Gunnar Stubberud</i>	
Konsekvenser for pasienten	691
<i>Respirasjonssvikt</i>	691
<i>Sirkulasjonssvikt</i>	692
<i>Akutt nyre- og leversvikt</i>	692
<i>Delirium</i>	692
<i>Forandringer i metabolisme og ernæringsbehov</i>	692
<i>Nevromuskulær dysfunksjon</i>	693
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	693
<i>Respirasjon</i>	694
<i>Sirkulasjon</i>	695
<i>Hygiene og infeksjonskontroll</i>	696
<i>Bevissthet</i>	697
<i>Eliminasjon</i>	697
<i>Ernæring</i>	697
<i>Aktivitet</i>	698
Referanser	699
28 Sykepleie til pasienter i akuttmottak	701
<i>Stine Engebretsen</i>	
Spesielle forhold i akuttmottak	701
<i>Organisering, pasientpågang og tilgjengelige ressurser</i>	702
<i>Uforutsigbarhet og korte møter</i>	702
<i>Pasientflyt</i>	702
<i>Sikkerhet</i>	702

Tverrfaglig samarbeid.....	703
Spesielle forhold hos pasienten.....	704
Akutthenviste pasienter.....	704
Andre pasienter.....	705
Smerter.....	705
Angst.....	705
Påvirket eller nedsatt bevissthet.....	705
Koordinering.....	705
Katastrofehåndtering.....	706
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov.....	706
Triage.....	706
Mottak.....	707
Observasjoner og intervensjoner i henhold til ABCDE-prinsippene.....	707
Observasjon og vurdering av pasientens smerter.....	715
Administrering av medisinsk behandling.....	716
Overføring eller utskrivning.....	716
Referanser.....	716
29 Den postoperative pasienten.....	719
<i>Anne Mette Nygaard og Tove Gulbrandsen</i>	
Kroppens fysiologiske reaksjon på kirurgisk traume.....	719
Nevrohormonell respons.....	720
Metabolske forandringer.....	720
Aktivering av koagulasjonssystemet.....	720
Immuninflammatorisk respons.....	721
Påvirkning av væske- og elektrolyttbalansen.....	721
Anestesi.....	721
Generell anestesi.....	721
Lokal- og regionalanestesi.....	722
Konsekvenser av kirurgi og anestesi.....	725
Respirasjon.....	725
Sirkulasjon.....	727
Bevissthet.....	729
Eliminasjon.....	729
Velvære.....	731
Temperaturregulering.....	738
Psykososiale konsekvenser.....	740
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov.....	741
Ved mottak av pasient fra operasjonsavdelingen.....	741
Respirasjon.....	742
Sirkulasjon.....	745
Bevissthet.....	750
Eliminasjon.....	751
Velvære.....	752
Temperaturregulering.....	755
Personlig hygiene.....	756

<i>Psykososiale behov</i>	756
<i>Ved overføring av pasient til sengeavdeling</i>	756
Referanser	757
30 Den gravide og fødende	761
<i>Kjersti Hovland og Turid Oppigård Nilssen</i>	
Preeklampsi	762
HELLP-syndrom	764
Eklampsi	765
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	765
<i>Respirasjon</i>	766
<i>Sirkulasjon</i>	767
<i>Eliminasjon</i>	769
<i>Aktivitet, søvn og hvile</i>	770
<i>Velvære</i>	770
<i>Psykososiale behov</i>	770
Spesielle problemstillinger ved preeklampsi, HELLP-syndrom og eklampsi	772
<i>Eklamptiske anfall</i>	772
<i>Observasjon av uterus</i>	772
<i>Amming</i>	773
<i>Når barnet dør</i>	774
<i>Når mor dør</i>	774
<i>Resuscitering av gravide</i>	775
Referanser	776
31 Brannskader	778
<i>Asgjerd Litleré Moi og Tove Gulbrandsen</i>	
Brannskadeårsaker og skademekanismer	779
<i>Flamme- og skåldingsskader</i>	780
<i>Kontaktsskader</i>	781
<i>Kjemiske skader (etseskader)</i>	781
<i>Elektriske skader</i>	782
<i>Inhalasjonsskader</i>	782
Skadebedømmelse	783
Overføring til brannskadeavdeling	786
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov i akuttmottak	786
<i>Respirasjon</i>	787
<i>Sirkulasjon</i>	788
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov i intensivavdelingen	790
<i>Respirasjon</i>	791
<i>Sirkulasjon</i>	792
<i>Ernæringsbehov</i>	794
<i>Sårbehandling</i>	796
Intervensjoner ved spesielle skader	800
<i>Håndskader</i>	800

<i>Ansiktsskader</i>	801
Hygiene og infeksjonskontroll	802
<i>Forebygging av infeksjoner</i>	803
Ivaretagelse av pasientens velvære	804
<i>Lindring av smerter og forebygging av delirium</i>	804
<i>Lindring av kløe</i>	805
Aktivitet og trening	806
Ivaretagelse av psykososiale behov	807
Palliativ behandling	809
Referanser	811
32 Nevrointensivpasienten	816
<i>Viggo Mastad og Tove Gulbrandsen</i>	
Traumatiske hodeskader	817
<i>Hjernerystelse</i>	817
<i>Kraniefraktur</i>	817
<i>Penetrerende skader</i>	817
<i>Kontusjoner</i>	817
<i>Diffus aksonskade</i>	818
Intrakraniale blødninger	818
Hjerneslag	818
<i>Subaraknoidalblødning</i>	818
<i>Hjerneinfarkt</i>	819
<i>Hjerneblødning</i>	820
Intrakraniale svulster og abscesser	820
Konsekvenser av intrakranial skade og sykdom	821
<i>Intrakranial trykkøkning</i>	821
<i>Hydrocephalus</i>	822
<i>Hjerneødem</i>	822
<i>Væske- og elektrolyttforstyrrelser</i>	822
<i>Dysautonomi</i>	822
<i>Epileptisk anfall</i>	823
Spesielle undersøkelser ved intrakranial skade og sykdom	823
<i>Glasgow coma scale (GCS)</i>	823
<i>Cerebral computertomografi og magnetisk resonanstomografi</i>	826
<i>Hjerneskademarkøren S100B</i>	827
<i>Cerebral angiografi</i>	827
<i>Ultralydundersøkelse</i>	827
<i>Intrakranial trykkmåling</i>	827
<i>Oksygenmålinger og mikrodialyse</i>	829
<i>Nevrofysiologiske undersøkelser</i>	829
Nevrokirurgi	830
<i>Kraniotomi</i>	830
<i>Kraniektomi</i>	830
<i>Endovaskulær behandling</i>	830
<i>Drenasje av cerebrospinalvæske</i>	830

Intervensjoner for å ivareta pasientens behov ved intrakranial sykdom og skade.....	831
<i>Respirasjon</i>	831
<i>Sirkulasjon</i>	832
<i>Temperaturregulering</i>	836
<i>Bevissthet</i>	836
<i>Eliminasjon</i>	838
<i>Ernæring</i>	838
<i>Aktivitet, søvn og hvile</i>	838
<i>Velvære</i>	838
<i>Psykososiale behov</i>	839
Spinale skader	840
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov ved spinale skader</i>	841
Guillain-Barrés syndrom.....	843
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov ved Guillain-Barrés syndrom</i>	844
Referanser	845
33 Traumer	849
<i>Siv K. Stafseth</i>	
Skadeenergier og skademekanismer	851
Skadegradering	852
Skader	853
<i>Skader i ansiktet</i>	853
<i>Skader i halsen</i>	854
<i>Skader i thorax</i>	854
<i>Torakolumbale frakturer</i>	855
<i>Abdominalskader</i>	856
<i>Skader på tynntarm, colon og rectum</i>	858
<i>Skader på duodenum og pancreas</i>	859
<i>Skader på milten</i>	859
<i>Skader på lever og galleveier</i>	859
<i>Skader på diafragma</i>	860
<i>Skader på nyrer, urinveier og genitalier</i>	860
<i>Skader i bekkenet</i>	861
<i>Skader på ekstremitetene</i>	862
<i>Perifere karskader</i>	865
<i>Skuddskader</i>	865
<i>Eksplosjonsskader</i>	866
Den gravide traumepasienten.....	867
Komplikasjonsutvikling	867
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	869
<i>Skadevurdering</i>	869
Intensivsykepleie til traumepasienten i intensivavdelingen.....	872
<i>Forberedelse til mottak av pasient</i>	873
<i>Mottak av pasient</i>	873
<i>Rapport fra anestesipersonell</i>	874
<i>Ettterrapport fra anestesipersonell</i>	874

<i>Fortløpende vurdering</i>	874
Behandlingsresultat etter traume	880
«Missed injuries»	880
<i>Livskvalitet</i>	880
Kriminelle handlinger og «forensic nursing»	880
Taushetsplikten og mediene	881
Debrifing	881
Referanser	882
34 Transplantasjoner	886
<i>Eva Alice Line og Gro Sørensen</i>	
Hjertetransplantasjon	887
<i>Indikasjoner</i>	887
<i>Kontraindikasjoner</i>	887
<i>Utredning</i>	888
<i>Kirurgi</i>	888
<i>Langtidskomplikasjoner</i>	888
<i>Hjertetransplantasjon hos barn</i>	889
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	889
Lungetransplantasjon	895
<i>Indikasjoner</i>	896
<i>Kontraindikasjoner</i>	896
<i>Kirurgi</i>	897
<i>Langtidskomplikasjoner</i>	897
<i>Lungetransplantasjon hos barn</i>	897
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	897
Levertransplantasjon	902
<i>Indikasjoner</i>	902
<i>Kontraindikasjoner</i>	903
<i>Utredning</i>	903
<i>Kirurgi</i>	904
<i>Graffunksjon</i>	905
<i>Komplikasjoner</i>	906
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	908
<i>Respirasjon</i>	908
<i>Etter transplantasjonen</i>	917
Nyretretransplantasjon	918
<i>Indikasjoner</i>	918
<i>Kontraindikasjoner</i>	918
<i>Kirurgi</i>	919
<i>Komplikasjoner</i>	919
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	920
<i>Etter transplantasjonen</i>	921
Pancreastransplantasjon	922
<i>Kirurgi</i>	923
<i>Intervensjoner for å ivareta pasientens behov</i>	923

Generelle problemstillinger ved transplantasjon	924
<i>Transplantasjonsimmunologi</i>	924
<i>Hygiene og infeksjonsforebygging</i>	925
<i>Immunsuppresjon</i>	926
<i>Livet etter transplantasjon</i>	926
Organtransplantasjon hos barn	927
Framtidsperspektiver og etiske utfordringer	927
Referanser	928
35 Pasienter i selvmordskrise	932
<i>Charlotte Walther</i>	
Selvmordskrisens «anatomi»	933
Selvmord	934
Selvmordsforsøk	935
Selvskadning – «villet egenskade»	936
Selvmordstanker	937
Selvmordsprosessen	938
<i>Det presuicidale forløpet</i>	942
Hvem er den selvmordstruede pasienten?	949
<i>Selvmordsutsatte risikogrupper</i>	950
Ansvar knyttet til oppfølging av selvmordstruede pasienter	953
Intervensjoner for å ivareta pasientens behov	955
<i>Møte med det selvmordstruede mennesket</i>	955
<i>Etablering av kontakt – balanse mellom nærhet og distanse</i>	957
«Containing function»	960
<i>Varsom verbalisering</i>	961
<i>Bruk av ord</i>	963
<i>Å forstå det selvmordstruede mennesket</i>	964
<i>Å forholde seg til etiske og eksistensielle problemstillinger</i>	966
Referanser	970
Referanseverdier for laboratorieprøver	973
Om forfatterne	977
Redaktørene	977
Øvrige bidragsytere	977
Stikkord	979